

Prekladateľstvo a tlmočníctvo (TAS, TNS, TRS)

1. Indoeurópske jazyky – rozdelenie, história a súčasnosť.

- Komparatívna metóda. Základná charakteristika a využitie v translatológii.
- Slovanské, germánske a románske jazyky z vývinového a kontaktového hľadiska.
- Súčasná slovenčina a výpožičky v jazykovej a translatologickej praxi.

2. Staroslovienske písomníctvo v dejinách a súčasnosti translatológie.

- Hláskoslovné, gramatické a kultúrno-historické javy v pôvodných a prekladových staroslovienskych textoch.
- Grafické systémy používané v staroslovienskom období, ich pôvod a vývoj.
- Zásady prepisu zo súčasných cyrilských sústav do latiniek pri preklade.

3. Synchronná a diachrónna dynamika jazyka.

- Jazyková zmena a jej šírenie. Vlnová teória a teória rodostromu.
- Jazyková prítomnosť a jazyková minulosť v prekladoch – konkurencia, koexistencia a variantnosť jazykových prvkov.
- Štylistické a textotvorné dimenzie dynamiky jazyka. Dynamika štýlém a ich využitie v translatológii, dynamika textu.

4. Všeobecné sociálno-politické faktory dynamiky jazyka.

- Pojem kodifikácie na príkladoch uzákonených a „uzákonených“ podôb slovenčiny v polovici 19. storočia.
- Dvojazyčnosť verus dvojazykovosť na pozadí slovensko-českého bilingvizmu. Skúmanie slovensko-českého bilingvizmu z diachrónneho a synchronného hľadiska.
- Jazyková legislatíva a jej vplyv na prekladateľskú prax.

5. Sociolingvistika ako vedná disciplína.

- Fungovanie jazyka v spoločnosti. Sociolingvistika a ekolingvistika.
- Prepínanie jazykového kódu, diglosia a bilingvizmus. Druhy bilingvizmu: produktívny a receptívny; simultánny a sukcesívny bilingvizmus; prirodzený/primárny a sekundárny/intenčný/školský; semilingvizmus. Štyri lingvistické aspekty bilingvizmu. Jazykové interferencie.

- Koiné a koinéizácia, koinéová teória o pôvode slovenčiny. Substrát, superstrát, adstrát, pidžiny a kreolské jazyky.

6. Komunikačno-pragmatický obrat v jazykovede.

- Model jazykovej komunikácie: pojmy komunikačná kompetencia a komunikačná performancia v teórii generatívnej gramatiky N. A. Chomského.
- Komunikačná funkcia výpovede a charakteristika komunikačných funkcií.
- Rečový akt, teória rečových aktov podľa Austena a Searla.

7. Nárečia a národný jazyk a ich vzájomný vzťah.

- Teritoriálne a sociálne delenie slovenských nárečí.
- Využitie teritoriálnych a sociálnych nárečí v slovesnom umení a ich reflexia pri prekladoch (napríklad Bohuslav Hečko a jeho preklady z aspektu výberu jazykových prostriedkov typických pre východiskový i cieľový jazyk).
- Jazyk a identita v kontexte historickej a jazykovej situácie dolnozemskej Slovákov. Dvojazyčnosť verzus diglosia. Význam kultúry pre zachovanie jazyka a národnej identity.

8. Frazeológia ako jazykovo-kultúrne bohatstvo národného spoločenstva a ako jazykovedná disciplína.

- Frazéma a jej vlastnosti ako alternatíva priameho pomenovania (paradigmatické vzťahy, do ktorých frazéma podobne ako slovo vstupuje), klasifikácia frazém podľa pôvodu. Intencia a zmysel frazémy ako komunikačný princíp.
- Jazykový obraz sveta vo frazémach v porovnaní viacerých jazykov – zhody a rozdiely (v príkladoch zhody a rozdielu porovnať slovenskú a cudzojazyčnú frazému tak, že sa poukáže na zhodu/nezhodu komponentov, t. j. slov, ktoré do frazémy vstupujú, a posúdi sa, v akej miere komponenty strácajú, či majú oslabenú pôvodnú sémantickú hodnotu).
- Jazyková a kultúrna špecifickosť porovnaní a komponenty v ustálených porovnaníach rôznych jazykov. Kalkovanie latinských prísloví.

9. Slovo ako znak, symetria a asymetria medzi formou a obsahom slova.

- F. de Saussure a bilaterálnosť znaku. Semiotický/sémantický trojuholník.
- Polysémia a polylexia, kolokácie a konceptuálna metafora v prirodzenom jazyku ako zdroj nových denotácií.

– Antropocentrizmus ako základný princíp obrazných pomenovaní. Pomenovanie častí ľudského tela ako bázový koncept – príklady zo slovenského jazyka a slovanských, germánskych a románskych jazykov.

10. Tradičná podoba frazémy a aktualizovaná podoba frazémy, aktualizačné postupy frazém. Príklady z prekladateľskej praxe. Kontrastívna frazeológia.

„Moja mama objavila na potulkách mestom krásne topánočky. Celá natešená sa stala ich majiteľkou a doma sa mi pochválila. Tešila som sa spolu s ňou, lebo viem, aké ťažké je pre ňu nájsť si obuv, ktorá by jej padla do oka. Úsmev mi však zamrzol na perách, keď sme topánočky poobracali zo všetkých strán...“

„Manželka Jakuba Prachača modelka Agáta Hanychová je známa tým, že si nedáva servítku pred ústa. Verešová jej zrejme leží už nejaký čas v žalúdku.“

„...vzťahmi, úkladmi, podvodmi, milenkami a celkovo nedostupným svetom boháčov boli moje nové kolegyně doslova fascinované. Malo to však jeden dosť podstatný háčik – iba jedna z nich vedela po nemecky. A tak dámy večer čo večer pozerali na amerických hercov dabovaných v nemčine a domýšľali si, čo sa asi tak deje...“

– Určte, či ide v uvedených príkladoch v diskurze o tradičnú alebo o aktualizovanú podobu frazémy. Vysvetlite, čo je aktualizácia frazémy a ktoré typy aktualizácií odborná literatúra opisuje.

– Konvenčné obrazné pomenovania. Jednoslovné a viacslovné (frazémy) v prirodzených jazykoch, ich vzťah k obraznej povahe ľudského myslenia.

– Univerzálne a špecifické v nepriamych pomenovaniach prirodzených jazykov, kultúrne ukotvenie (zdrojová a cieľová doména) na príkladoch slovanských, germánskych a románskych obrazných figuratívnych pomenovaní.

11. Literárna veda a jej subsystemy, literárne dielo ako umelecký artefakt. Štruktúra literárneho diela, versológia, kompozícia literárneho textu, teória prózy, poézie a drámy, literárna komparatistika, literárna semiotika.

Základné pojmy literárnej komparatistiky v kontexte literárnej vedy a dejiny svetovej komparatistiky.

12. Antický kontext európskej a svetovej literatúry – zrod literárnych druhov a žánrov.

Vplyv antickej mytológie, Homérových eposov, Vergíliovej tvorby na charakter európskej a svetovej literatúry, tematická rôznorodosť a formálna ukotvenosť literárnych diel v antickom literárnom kontexte.

Preklad ako osobitá a významná forma medziliterárnej recepcie. Významní prekladatelia inonárodných literatúr na Slovensku.

13. Renesancia a humanizmus v svetovej literatúre a jej vplyv na kultúru modernej Európy (Dante Alighieri, Giovanni Boccaccio, Francesco Petrarca, Shakespeare, Miguel de Cervantes a i.).

Adaptácia ako forma vzťahu na rozhraní – pomedzí – recepcie a prekladu.

14. Ideový a umelecký charakter staršej slovenskej literatúry v stredoveku, v období humanizmu a renesancie a v období baroka. Osobitosti interpretačných postupov v literárnych dielach uvedených literárnych smerov a prúdov (Konštantín, Metod, legendy, vagantská poézia, Ján Silván, Martin Rakovský, Jakub Jakobeus, Hugolín Gavlovič a i.).

Formy medziliterárneho procesu ako možnosti uvažovania o vzťahoch národných literatúr.

15. Reflexia spoločensko-kultúrnych osobitostí národného obrodzenia v klasicistickej, preromantickej a romantickej literatúre a ich odraz v interpretácii dobových literárnych diel. Žánrové dominanty a predstavitelia (Ján Hollý, Ján Kollár, Jozef Ignác Bajza, Ján Chalupka, Samo Chalupka, Ján Botto, Janko Kráľ, Jozef Miloslav Hurban, Jonáš Záborský a i.).

Externé a interné kontakty ako možnosti geneticko-kontaktových vzťahov – úloha národných mýtov.

16. Slovenská literatúra v období realizmu: charakteristické znaky literárnych diel reprezentujúcich dve vlny slovenského realizmu a ich relevantné akcentovanie v recepcio-interpretačných aktoch.

Pojem svetová literatúra ako predmet teoretických reflexií v svetovom a domácom komparatistickom myslení. Pojmy – centrum a periféria, kánon, tradícia close reading a i.

17. Slovenská literatúra v 1. polovici 20. storočia ako umelecká reflexia kultúrno-spoločenských zmien po roku 1918; významní predstavitelia a ich tvorba (vývinové tendencie v slovenskej poézii: od moderny k nadrealizmu; vývinové tendencie v slovenskej próze: od moderny k naturizmu).

Podoby priamych a sprostredkovaných medziliterárnych kontaktov a ich sprostredkovateľ (publicistické prejavy, preklady umeleckých diel, literárne diela)

18. Vývin slovenskej literatúry druhej polovice 20. storočia v kontexte dobových politických, spoločensko-historických a kultúrnych súvislostí.

Slovenská komparatistická škola – Dionýz Ďurišin. Teória medziliterárnosti, svetová literatúra, zvláštne medziliterárne spoločenstvá a meziliterárne centrizmy.

19. Súčasná slovenská literatúra – dynamika vývinových trendov a ich reflexia v tvorbe najvýznamnejších predstaviteľov.

Imagológia ako veda skúmajúca prostredníctvom obrazu cudzieho (heteroimage) a vlastného (autoimages) obraz „iného“ v literárnych textoch.

20. Svetová literatúra 20. storočia – literárne smery a prúdy: od moderny k postmoderne – existencializmus, reflexia vojnovnej tematiky a i.

Tematológia ako spôsob výkladu literárneho diela, osobitne zameraný na tému a jej význam v prekladateľskej praxi.